نەبوونی گۆڤارێکی ئەکادیمیی زمانەوانی بۆ زمانی کوردی.. سوداد ڕەسووڵ

لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا هەر لە سەرەتاوە هەتا ئێستا گۆڤارێکی زمانەوانیمان نەبووە بۆ وتار و توێژینەوە زمانەوانییەکان، ئەوانەی تا ئێستاش دەرچوون هیچ کامیان لە ئاست گۆڤارێکی ئەکادیمیی زمانەوانیی کوردی نین کە مرۆڤ دڵی ئاوی لێ بخواتەوە و بکرێ بە سەرچاوەیەک بۆ زمانێکی ستانداردی کوردی، کە دەڵێم زمانێکی ستاندارد واتە نووسینێکی ڕاست و ڕێزماندار، بکرێ بە ڕێنماییەک بۆ ڕاستنووسیی کوردی، واتە نووسین بە ڕێنووسێک کە دوایاسا ڕێنووسییەکانی کوردی تێدا پەیڕەو کرابێت، پێویستە ئەم گۆڤارە ئەوەندە زانستی بێت، لە هەموو ڕوویەکەوە نووسەران و خوێنەران بۆی بگەڕێنەوە وەک نموونەی ڕاستنووسیی کوردی لێی بڕوانن.
بەمدواییە گۆڤارێک دەرکەوت بە ناوی گۆڤاری “زمان و زار”، بەرپرس و سەرنووسەری ئەم گۆڤارە فەریدون سامانە. زۆربەی ژمارەکانی ئەم گۆڤارەم دەست کەوتووە و وتارەکانم خوێندووەتەوە؛ لە سەرەتادا دڵخۆش بووم بە دەرچوونی، کە پێم وابوو ئەم گۆڤارە بتوانێ ئەم کەلێنە لە زمانناسیی کوردی پڕ بکاتەوە، بەڵام بە داخەوە ئەوەی من چاوەڕێم دەکرد ئەوە نەبوو. ئەم گۆڤارەش دەچێتەوە سەر کۆمەڵێک گۆڤار و ڕۆژنامەی دی کە هیچ ئاستێکی زانستی بۆ زمانناسیی کوردی تێدا نییە. ئەمە هەرچەندە، چەند نووسەرێکی بەڕێز وتاری زمانەوانییان تێدا بڵاو کردووەتەوە. لێرەدا من نامەوێ هەڵسەنگاندن بۆ نووسینی ئەم نووسەرە بەڕێزانە بکەم، تەنیا دەمەوێ چەند سەرنجێک بنووسم لەبارەی ئاستی ئەکادیمیی گۆڤارەکە و چۆنیەتی بڵاوکردنەوەی وتارەکان و بەکارهێنانی زمان و ڕێنووسی کوردی تێیدا. بە ئەم سەرنجانەش هیچ مەبەستێکی شەخسیم لەگەڵ ستافی گۆڤارەکە نییە، تەنیا باوەڕبوونی خۆمە بە ڕەخنە، پێشم وایە بە ڕەخنەی زانستی و بنیادنەر کارەکانمان پێش دەکەون، هەروەها ڕەخنەش ئازادە، بۆیە هەموو نووسەرێک ئازادە ڕا و سەرنجی خۆی هەبێت لەسەر هەر گۆڤار و ڕۆژنامە و کتێبێک کە دەردەچێت. بە حوکمی بایەخدانی خۆم بە بواری زمانەوانی، بە پێویستم زانی ئەم هەڵسەنگاندن و ڕەخنەیە لەسەر ئەم گۆڤارە بنووسم. لە خوارەوە بە خاڵ هەندێک

سەرنج دەخەمە ڕوو:
یەکەم: ئەم گۆڤارە، بە بڵاوکردنەوە هیچ پێوەرێکی ئەکادیمی نییە، هەرچی دەست دەکەوێت، ئەگەر زۆر لاوازیش بێت، بڵاوی دەکاتەوە. گۆڤارێک کە بانگەشەی زمانەوانیی کوردی دەکات، دەبێ هەموو وتارەکانی تەرخان کرابن بۆ بابەتی زمانەوانییەکان، کەچی بابەتی وای تێدا بڵاو کراوەتەوە هیچ پەیوەندیی بە زمانەوە نییە، یان پەیوەندیی بە زمانەوە هەیە بەڵام لە ڕووی زانستییەوە ئاستی زۆر نزمە، شایەنی ئەوە نییە لە گۆڤارێک بڵاو بێتەوە کە بانگەشە بۆ گۆڤارێکی زمانناسی دەکات. هەندێک بابەتی تێدا بڵاو کراونەتەوە پۆستێکی فەیس بووکە، یان وتارێکە پێشتر لە گۆڤاری دی، یان لە وێبسایتێک بڵاو کراوەتەوە. بۆ نموونە لە ژمارە(٨) ی گۆڤارەکە کۆمەڵێک وتار بڵاو بوونەتەوە کە پێشتر لە شوێنی دی بڵاو کراونەتەوە. ئاماژە بە چەند نموونەیەک دەدەم:
توێژینەوەیەکی د. ڕەحیم سورخی بە ناوی "حکوومەتمەندیی زمان لە ئیستعماری ناوخۆیی ئێراندا". ئەم توێژینەوەیە، پێشتر لە گۆڤاری تیشک بڵاو بووەتەوە. هەر لەم ژمارەیەدا، وتارێکی غەفوور مەخموری تێدا هەیە بە ناوی " زمان ناسنامە و هەبوونی نەتەوەی کوردە" کە ئەویش پێشتر لە گوڵان مەدیا بڵاو بووەتەوە، کەچی سەرنووسەرەکەی بەبێ ڕەچاوکردنی ئەتیکیی ڕۆژنامەنووسی و بێ ئاگادارکردنەوەی خوێنەر، وەک بابەتێکی نوێ لە گۆڤارەکەی بڵاوی کردووەتەوە. هەر لەم ژمارەیەدا وتارێکی د. موئمین زێڕمی هەیە بە ناوی "(ChatGPT) و فێرکردنی زمان" ئەم وتارەش پێشتر لە وێبسایتی چاوی کورد بڵاو بووەتەوە، کەچی سەرنووسەرەکەی لە پێڕاوێزەکەی ئاماژەیەکی پێ نەداوە و خوێنەر ئاگادار بکاتەوە کە ئەم وتارە بۆ جاری دووەم بڵاو دەبێتەوە، ئەویشی کردووە بە بابەتێکی نوێ و دەستی یەکەم بۆ گۆڤارەکەی. هەر لە هەمان ژمارە، توێژینەوەیەکی زانستی هەیە بە ناوی "زمانی دادگاکان لە هەرێمی کوردستاندا" کە لە لایەن دوو توێژەر بە ناوەکانی پ . د. شێرش حەسەن عومەر و د. لەتیف مستەفا ئەمین نووسراون. ئەم توێژینەوەیە وەک دیارە بۆ بەرزبوونەوەی پلەی زانستی نووسراوە لە گۆڤارێکی ئەکادیمی بڵاو بووەتەوە، کەچی سەرنووسەری گۆڤارەکە بەبێ هیچ تێبینییەک لە گۆڤارەکەی خۆی جارێکی دی بڵاوی کردووەتەوە. وتارێکی ڕەهبەر مەحموود زادە بە ناوی " خوێندنەوەیەکی زانستیی لەبارەی بێیتەوە" هەیە، ئەم وتارە هیچ پەیوەندیی بە زمانەوە نییە، کەچی سەرنووسەر بڵاوی کردووەتەوە هەر بۆ ئەوەی ژمارەی وتارەکانی زۆر بێت و قەبارەی گۆڤارەکەش ئەستوورتر بێت.
ئایا دووبارە بڵاوکردنەوەی ئەم جۆرە وتارانە لە گۆڤارێکی

زمانناسی چ سوودێکی هەیە؟ هیچ سوودێکی نییە تەنیا قەبارەی گۆڤارەکەی ئەستوور کردووە بە بابەتی کۆن و زیادە و غەیری زمانەوانی، لە بایەخی گۆڤارەکەشی هێناوەتە خوارەوە، وەک دیارە گۆڤارەکە نووسەری چالاکی نییە تێیدا بنووسن، ئەمەش وای کردووە ئاستی زۆر نزم بێت، وەک گۆڤارێک دەرکەوێت کە پێی دەگوترێ مەگەزین، کە هەموو شتێک بڵاو دەکاتەوە بێ ڕەچاوکردنی ئاستی زانستیی وتارەکان؛ دەکرێ بڵێم بە هەندێک وتاری ناشایستە، گۆڤارەکە لە ئاستی مەگەزینیش نزمترە.

دووەم: گۆڤاری زمانناسی پێویستە گۆڤارێک بێت بۆ ڕاستنووسیی کوردی ڕێنما بێت، بکرێ بە سەرمەشق بۆ نووسین بە ڕێزمانێکی ڕاست و دروست و ڕێنووسێکی ڕێکوپێک کە دوایاساکانی ڕێنووسی کوردی تێدا ڕەچاو کرابێت. دەبێ هەموو ئەو وتارانەی تێدا بڵاو دەکرێنەوە لە ڕووی ڕێنووسەوە یەکدەست و یەکگرتوو بن، کەچی لەم گۆڤارە زمانەوانییەدا، هەر وتارێک بە جۆرە ڕێنووسێک بڵاو کراوەتەوە، گۆڤارەکە هەڵەچنییەکی وردی تێدا نەکراوە، سەرنووسەرەکەی بەهیچ وتارێکدا نەچووەتەوە هەڵەچنی بکات و ڕێنووسەکەی ڕاست بکاتەوە، بۆیە هەر وتارێک دەخوێنیەوە ڕووبەڕووی کۆمەڵێک هەڵەی ڕێزمان و ڕێنووس دەبیەوە، ئەمە بێجگە لە هەڵەی تایپ. تەنانەت بە وتاری خۆیشیدا ناچێتەوە پڕە لە هەڵەی ڕێنووس و ڕێزمان و خاڵبەندی.

ئەمەش دیارە سەرنووسەرەکەی ناوەڕۆکی گۆڤارەکە و ڕاستنووسیی کوردی پێ گرنگ نییە، هەر دەیەوێ گۆڤارێکی قەبە و ئەستوور دەرکات بە ناوی “زمان و زار” و خۆیشی وەک سەرنووسەر دەرکەوێت.

هەر لە ژمارە (٨) ی گۆڤارەکە، سەرنووسەر وتارێکی بڵاو کردووەتەوە بە ناوی “زمانی ستانداردی کوردی لە سۆسیال مەدیادا” ئەم وتارە کە دوو لاپەڕە و نیوە، نزیک بە ٤٠ هەڵەی ڕێنووس و تایپ و ڕێزمان و خاڵبەندی تێدا هاتووە، لە خوارەوە سکرین شۆتی وتارەکەم داناوە و هەڵەکانم دەستنیشان کردوون. ئەمە سەروتاری سەرنووسەرەکەیە بۆ گۆڤارەکە، تاقەتی نەبووە پێداچوونەوەیەک بە وتارەکەی خۆیدا بکات، ئەم هەڵانە ڕاست بکاتەوە، ئەگەر ڕێنووسی کوردییش بە باشی نازانێ، بەڵام هەر هیچ نەبێ هەڵەکانی تایپی ڕاست بکردایەتەوە، ئەمە بێجگە لەوەی وتارەکە هیچ مشتومڕێکی زمانەوانی تێدا نییە، لە باسی سۆشیال مەدیا دێتە سەر باسی زمانی ستاندارد، وەک بڵێی دوو بابەتی جیاوازن بە یەکەوە لکێندراون. لەم وتارەدا، نووسەر گلەیی ئەوە دەکات کە نووسەران پابەند نابن بە ڕێنووسێکی یەکگرتوو، کەچی خۆیشی پابەند نییە و نووسینەکەی پڕ هەڵەی ڕێنووسە، گلەیی دەکات ئەوانەی هەڵگری بڕوانامەی ئەکادیمین و زۆربەیان لە زمان کەڵەوارن، کەچی خۆی دوو لاپەڕەی سەروتار بۆ گۆڤارەکە نووسیوە، بە

زمان و ڕێزمان و ڕێنووس و خاڵبەندی کۆڵەوارە. گلەیی دەکات بۆچی زمانی تاکستاندارد نییە، ئەم هەموو زار و شێوەزارە چییە پێی دەنووسرێ، کەچی دواتر هەر لەم نووسینە پێی باشە هەموو زار و شێوەزارەکان ڕێزیان بگیرێ و لە دەوری یەکدی کۆ ببنەوە. لەم وتارە دوو لاپەڕەییەدا، کۆمەڵێک مشتومڕی دژبەیەکی خستووەتە ڕوو کە خوێنەر نازانی چی دەوێ و بۆچی ئەم وتارەی نووسیوە.

ئەمە حاڵی ژمارە(٨) ی گۆڤاری زمان و زارە، ئەگەر ژمارەکانی دیکەیشی سەیر بکەی بە هەمان شێوەیە، ئەگەر خراپتر نەبن، کە هیچ بنەمایەکی زمانناسیی کوردی تێدا نییە، تەنانەت هەست ناکەی ئەم گۆڤارە سەرنووسەر و بەڕێوەبەری نووسینی هەیە، ئەوەندە بەسەروبەر و پڕ هەڵەیە. هەندێک کەس جاروبار پێم دەڵێن: بۆچی توێژینەوە زمانەوانییەکانت لەم گۆڤارە بڵاو ناکەیەوە؟ منیش پێیان دەڵێم: ئەم گۆڤارە ئەوەندە ئاستی نزمە بە شایەنی ئەوەی نازانم نەک توێژینەوە، بەڵکوو وتارێکی ئاسایی ٥٠٠ وشەییشی تێدا بڵاو بکەمەوە.

سێیەم: پێم سەیرە ئەم گۆڤارە سەرنووسەرێکی بۆ دانراوە، کە لە بواری زمانەوانیی کوردیدا هیچ توێژینەوەیەکی نییە، نە دیدێکی ئەکادیمی بە زمان و زمانەوانی هەیە، کەچی خۆی کردووە بە توێژەری زمانەوانی؛ هەموو ئەزموونی نووسینی، کۆمەڵێ شیعرێکە لەگەڵ چەند وتارێکی ڕۆژانەی ئاسایی لە گۆڤار و ڕۆژنامەکان. ئایا باشتر نەبوو ئەم شاعیرە، گۆڤارێکی ئەدەبی دەرکات لە بواری ئەزموونی خۆی؟ بۆ دەبێ بواری زمانەوانیی کوردی بکەوێتە دەستی کەسانی ناپسپۆر؟ کەسێکی ناشارەزا لە زمانەوانی خۆی کردووە بە فیگەرێکی زمانەوانیی کوردی و هیچیش لە زمانەوانی نازانێ، کەناڵەکانی ڕاگەیاندنیش ڕا و بۆچوونی لە سەر زمان و زارەکانی کوردی وەردەگرن، ئەویش لەدوان و بۆچوونی هەڵە لەسەر بابەتە زمانەوانییەکان دەدات و باسەکان لاڕێ دەکات!. ئایا باشتر نەبوو ئەو کەسە لەسەر ئەزموونی شیعری خۆی قسە بکات و توخنی زمانەوانی نەکەوێت؟

بۆچی ڕێگە بدرێ بوارێکی ئەکادیمی وەک زمانناسی بکەوێتە دەست خەڵکێکی ناشارەزا و ناپسپۆر؟ ئەمە لە کاتێکدا ئەمە لەشکرێک مامۆستای زانکۆ و پسپۆری زمانەوانیی بەشە کوردییەکانمان هەیە، کەچی شاعیرێک گۆڤاری زمانەوانی دەردەکات کە هیچ بەشدارییەکی زانستی لەم بوارەدا نییە. هەتاکەی بوارە زانستییەکان کەسانی ناشارەزا و ناپسپۆر دەستیان بەسەردا بگرن و وێرانیان بکەن؟

هۆکاری سەرەکیی ئەم دۆخە بێسەروبەرە زمانییە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کەلێنە گەورەیە کە ئەکادیمیای کوردی دروستی کردووە، تا ئێستا نەیتوانیوە گۆڤارێکی ئەکادیمیی زمانەوانی بە زمانی کوردی

دەربکات، بۆیە ئەمڕۆ، ئەم کەلێنە ئەکادیمییە، خەڵکێکی نائەکادیمی بە هەڵە پڕی دەکەنەوە، و ڕەوشی زمانەکەش زیاتر بەرەو ئاژاوەیی و وێرانەیی د□ بەن.
هیوادارم ئەم چەند سەرنج و ڕەخنەی من هاندەرێک بێت بۆ ستافی گۆڤارەکە بۆ ئەوەی لە ژمارەکانی داهاتوویدا بە سەرنووسەر و دەستەی نووسەرانی، پێداچوونەوەیەکی وردی بۆ بکەن، لەو ئاستە نزمەی هەیەتی ڕزگاری بکەن، کەمێک ئاستی زانستی باشتر بکەن.

سوداد ڕەسووڵ

گاڵتەجاڕیی کوردبوونی سومەری.. سوداد ڕەسووڵ

لەم چەند ساڵەی دوایی چەند نووسەرێکی کورد کەوتوونەتە ساغکردنەوەی زمانی سومەری و پەیوەندیی بە زمانی ئەمرۆی کوردییەوە، ساغکردنەوەکان و شیکردنەوەکان ئەوەندە سەرەتایی و سادەن، ئەوەی زانستی زمان و مێژوو و میتۆدی زانستی بێت تێیدا نییە. هەر بابەتێکی زانستی، ئەگەر کەسێکی ناپسپۆر قسەی لەسەر کرد دەبێ چۆن قسەی لەسەر بکات، هەر چۆن لێی بکۆڵێتەوە وەک کەسێک نابێ کە هەموو ژیانی خەریکی لێکۆڵینەوە بووە لەم بوارەدا. بۆ نموونە لە زانکۆکانی ئەوروپا بەشی تایبەت بە زمانە کۆنەکانی میزۆپۆتامیا هەیە، وەک ئاشووری، سومەری، ئەکەدی، ئارامی، .. کاتێک پسپۆرێک لەسەر یەکێک لەم زمانانە قسە دەکات، کەسێکە بەکالۆریۆسی لە مێژووە، ماستەر و دکتۆرای لە مێژووی کۆنە، تێزی دکتۆراکەی لێکۆڵێنەوەیە لە سەر لایەنیکی زمانەوانیی یەکێک لەم زمانە کۆنانە، ئەوجا بە ترسەوە قسەی لەسەر دەکات و ڕای خۆی دەدات، دەستەواژەکانی وەک: پێم وایە، وای بۆ دەچم، بە ئیحتیمالی زۆر، لەوانەیە، .. بەکار دێنێت، چونکە لە بابەتی مێژوو نابێ بەشێوەی بنبڕ و یەکلاکەرەوە حوکم بدەی و بڵێی پاشماوەی ئەم زمانە کۆنە ئەمڕۆ ئەم زمانەیە. پەیوەندیی نێوان ئەم زمانانە کارێکی یەکجار ئاڵۆز و دژوارە، هەتا وشەیەک ساغ بکەیەوە دەبێ ئەم هەموو هەزار ساڵە گۆڕانی زمان ڕەچاو بکەی. ئەم بوارە لە زانست پێی دەگوترێ

زمانەوانیی مێژوویی Historical Linguistics دەبێ ئەو کەسە تەواو بە سیستەمی دەنگسازی و ڕێزمان و وشەسازیی ئەو زمانە کۆنە شارەزا بێت، کاتێک ئەو زمانە کۆنە لەگەڵ زمانێکی ئەمڕۆ بەراورد دەکات، دەبێ تەواو لە گۆڕانە دەنگییەکانی ئەم هەموو هەزار ساڵە ئاگادار بێت کە ئەم زمانە نوێیە پێیدا تێپەڕیوە، ئەوجا ئەگەر بتوانێ چەند وشەیەک ساغ بکاتەوە. زمانێکی وەک سومەری کە پێنج هەزار ساڵە تەمەنیەتی ئەوەندە کۆنە، لە هەموو ناوەندە ئەکادیمییەکانی زمانە کۆنەکان تا ئەستا نەیانتوانیوە خێزانە زمانەکەی دەستنیشان بکەن، بۆ نموونە ئەکەدی و بابلی و فینیقی و کەنعانی و ئارامی، ساغ کراونەتەوە سەر بە خێزانە زمانە سامییەکانن، ئاڤێستایی و فارسیی کۆن و پەهلەوی سەر بە خێزانە زمانە هیندۆ ئەوروپییەکانن، کە لەناو ئەم خێزانەش سەر بە کۆمەڵە زمانە ئێرانییە کۆنەکانن، کە زمانی مردوون و ئەمڕۆ کەس قسەی پێ ناکات، بەڵام سومەری، دوای ئەم هەموو ساڵە لێکۆڵینەوە، هێشتا بۆیان ساغ نەبووتەوە کە سەر بە چ خێزانە زمانێکە، کەچی کوردێک کە پسپۆری لە زمانی سۆمەری نییە و هیچ توێژینەوەیەکی ئەکادیمی لە زمانە کۆنەکانیش نەکردووە، هاتووە بە بەراوردێکی سەرپێی چەند وشەیەکی کۆنی سومەری لەگەڵ کوردیی ئەمڕۆی دەکات و دەڵێ زمانی سومەری، کوردییە و سومەرەکانیش کوردن!. یەکێک لەم نووسەرە کوردانە بە شێوەیەکی سەرسوڕهێن و پێکەنیناوی ئەسڵی ناوی "سومەر" مان بۆ ساغ دەکاتەوە دەڵێ: ئەم ناوە لە دوو وشەی کوردی سە+ مەر، پێک هاتووە: سە لە سەری کوردییەوە هاتووە و مەر – یش لە مەردومی فارسی، پێکەوە واتە میللەتی سەر! بەڕاستی ئەم جۆرە لێکدانەوەیە بۆ ناوی سومەری جێگەی پێکەنین و بەزەیی پێداهاتنەوەشە. ئەو وشە سومەرییانەش کە لەگەڵ کوردی بەراوردی دەکەن هەر لەم جۆرە شیکردنەوانەیە، هیچ شیکردنەوەیەکی زمانەوانیی مێژوویی تێدا نییە، هەر بۆ خۆی لێی تێ دەگا و قەناعەت بە خۆی دێنی کە ئەمە کوردییە. ئەم نووسەر و توێژەرە کوردانە بەم جۆرە لێکدانەوە سادەیە بۆ ناوی گەلانی کۆن و زمانەکانیان، ئەوەندە شارەزان دەتوانن کەدی هەموو زمانە کۆنەکان بکەنەوە، هەمووشی ئەسڵی دەگێڕنەوە بۆ زمانی کوردی و بۆ کورد. بەڕاستی ئەمە گاڵتەجاڕییە بە زانستی مێژوو، نابێ ڕێگە بدرێ ئەم مێژووە کۆنە ئەوەندە سووک بکرێ.

کوردناسی ئینگلیز درایڤەر Driver توێژینەوەیەکی لەبارەی ئەسڵی ناوی کورد هەیە و له ساڵی 1922 بڵاوی کردووەتەوە. بۆ ساغکردنەوەی ناوی کورد ئەوەندە بەوردی بە سەرچاوەکاندا هاتووە لە ناوی کارداکا Kardaka دەستی پێ کردووە کە سومەرییەکان بۆ گوتییەکانیان گوتووە، دواتر هەموو ناوەکانی دی کە لای ئاشووری و یۆنانی و

ئارامی هاتووە ئاماژەی پێ داوە، لای ئاشوورییەکان ناوەکانی: کورتی، گورتوو و قورتی، لای یۆنانییەکان: کوردوئین و کاردۆخی، لای ئارامییەکان: کاردە و کەردە، ئەوجا لە کۆتایی پێی وایە دەرکەوتنی ناوی کورد لە مێژوودا گەڕانی دەنگیی کارداکای سومەرییە دواتر لای گەلانی دی بە شێوەیی جیاواز گۆ کراوە تا گەیشتووە بە سەردەمی ئیسلام بووە بە کورد و الأکراد؛ بەم هەموو وردەکارییە شیکردنەوەی بە ناوەکە کردووە، هەشتا تەواو دەنیا نییە، پێی وایە ئەمە تەنیا بۆچوونە. لێکۆڵینەوە لە مێژووی کۆن و ساغکردنەوەی وشەی زمانەکان دەبێ بەم شێوەیە ساغ بکرێتەوە.

هەموو کوردێک پێی خۆشە ڕەگوڕیشەی مێژووی کورد و زمانەکەی لە مێژووی کۆن بدۆزرێتەوە، بەڵام نەک بەم گاڵتەجاڕییە. بە میتۆدیکی زانستی و لەلایەن توێژەری شارەزا و پسپۆڕ بە زمانە کۆنەکان، بەراوردێکی زمانەوانییانەی بێ بکرێ نەک بە شێوەیەکی هەڕەمەکی سومەری بکرێ بە کورد.

ئەوانەی هەوڵ دەدەن سومەری بکەن بە کورد، هیچ بنەما و ئامانجێکی زانستییان نییە، هەستی نەتەوەیی پاڵیان پێوە دەنێ ئەم جۆرە لێکدانەوە بە وشەکان بکەن بۆ ئەوەی بە هەر نرخێک بێت زمانی سومەری بە کوردییەوە گرێ بدەن. ئەم خوێندنەوە ناسیۆنالیستییە بۆ مێژووی کۆن زۆر هەڵەیە، هەڵەیەکی میتۆدییە، نابێ کەسی ئەکادیمی بکەوێتە بەر شەپۆلی هەست و سۆزی نەتەوەیی و پێی وابێ ئیدی ئەسڵی کورد لە مێژوو دەزرایەوە و سومەرییە. یان هەر شوێنەوارێک لە کوردستان دەزرایەوە هەر چەند کۆن بێ، بە لێکۆڵینەوە یەکسەر مۆری کوردبوونی لێ بدرێ.

لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەم عەرەب و تورک و فارسیش ئەم جۆرە خوێندنەوانەیان بە مێژووی کۆن کردووە و سەرکەوتوو نەبوون، چونکە ئەمە بەشێک بوو لە پرۆژەی دەوڵەت - نەتەوە کە لە چوارچێوەی دەوڵەتەکەیان شەرعیەتیان بە ڕەسانەیەتی خۆیان لەسەر ئەم خاکە دەدا، بۆ ئەوەی نیشان بدەن ئەوان هەر لە بەرەبەیانی مێژووەوە لەسەر ئەم خاکە نیشتەجێن و هەر ئەوانیش دەبێ حوکمی ئەم وڵاتە بکەن و کەسی دی بۆ نییە خۆی بە خاوەنی بزانێ. ئەگەر کتێبە مێژووییەکانی سەردەمی بەعسی عەرەبی لە عێراق و سووریا بخوێنییەوە، هەرچی ئەقوامی سامی هەیە کە ڕووی لە میزۆپۆتامیا کردووە وەک بابلی، ئەکەدی، ئاشووری، ئارامی، فینیقی، کەنعانی، .. هەموویان بە ئەقوامی عەرەبی ناو بردووە، ئەمە لەکاتێکدا ئەوانە نە عەرەب بوون و نە زمانەکەشیان عەرەبی بووە، بەڵام ئەوەندە هەیە زمانەکەیان هاوڕیشەیە لەگەڵ زمانی عەرەبی، وەک هاوڕیشەیی زمانی کوردی و فارسی لەگەڵ زمانی پەهلەوی و ئاڤێستایی. تورکەکانیش لە

دوای دامەزراندنی دەوڵەت – نەتەوەی تورکیا، لە سییەکانی سەدەی بیستەم هەر بە ئەوەی مێژووەکی کۆن بە نەتەوەی تورک لە سەر خاکی ئەنادۆڵ دروست بکەن، دەستیان بە هەمان پرۆژەی مێژووسازی و نەتەوەسازی کرد، هەرچی ئەقوامی کۆنی نیشتەجیی خاکی ئەنادۆڵ بوو وەک هووری و هیتییەکان، تەنانەت سومەرییەکانیشیان بە تورک دادەنا، ئیدیعای ئەوەیان دەکرد کە ڕەچەڵەکی تورک و زمانەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سومەرییەکان، تورک گەلێکی زۆر کۆنن لەسەر ئەم خاکە و زمانی تورکییش کۆنترین زمانی دنیایە و هەموو زمانەکانیش هەر لە زمانی تورکییەوە پەیدا بوون، بە ئەمەش ئەتاتورک لە سییەکانی سەدەی بیستەم تیۆرێکی بە زمانی تورکی داهێنا بە ناوی "تیۆری زمانی خۆر" کە گوایە زمانی تورکی وەک خۆر وایە و زمانەکانی دی هەموو لەم زمانە خۆرەوە تیشکیان داوەتەوە و پەیدا بوون. دەوڵەت – نەتەوەی ئێرانیش هەمان پرۆژە و بەرنامەی بۆ نەتەوەی فارس هەبوو، لە عەرەب و تورک زیاتر هەموو شتێکیان بە ئێرانی کرد، هەرچی مێژووی کۆن هەیە لەسەر خاکی ئێران هەموویان کرد بە ئێرانی و موڵکی فارس، تەنانەت بە کورد دەڵێن کۆنترین گەلی بە ئەسڵ ئێرانی و ئاریایی، بە ئەوەی بڵێن کورد ئێرانییە و زمانەکەشی سەر بە زمانەکی ئێرانییە و لەهجەیەکی فارسییە، لەهجەش تەنیا بە ئاخاوتنە و بە نووسین و خوێندن نییە، کوردیش نەتەوە نییە، کوردستانیش هەر وڵاتی ئێرانە بۆیە مافی جودابوونەوەی لە ئێران نییە. کاتێک بە چاوێکی ئەکادیمی سەیری ئەم پرۆژە دەوڵەت – نەتەوانە دەکرێ، مرۆڤ پێکەنینی پێیان دێ، هەر بە ئەوەی ڕەچەڵەکێکی کۆن بۆ خۆیان دروست بکەن ئەم هەموو تەزویرەیان لە مێژوودا کرد، کە ئێستا ڕۆشنبیرەکانی خۆیان گاڵتە بەم هەموو مێژووە ساختانە دەکەن و ڕەخنەی لە دەگرن کە ئەمانە هیچ بنەمایەکی زانستییان نەبووە، بە ئامانجی سیاسی بوون، پرۆژەی نەتەوەسازی و دەوڵەت- نەتەوە بووە.

ئەمڕۆ وەک دیارە کوردیش دەیەوێ هەمان پرۆژەی نەتەوەسازیی ئەم دەوڵەت – نەتەوانە بۆ خۆی دووبارە بکاتەوە، هەوڵ دەدات مێژووێکی کۆن بۆ خۆی دروست بکات لە سەر وەهم و ئەفسانە و دوور لە هەموو بنەما زانستییەکانی مێژووی کۆن، دەیەوێ هەرچی قەومی ناسامی هەیە لە میزۆپۆتامیای کۆن وەک سومەری، گوتی، لولو، کاشی، میتانی، هووری، هیتی،.. هەمووی بکات بە کورد، تەنانەت مرۆڤی نیاندەرتالی ئەشکەوتی شانەدەریش کە ٧٥ هەزار ساڵ پێش ئێستایە دەیکات بە کورد، کە ئەمە بەڕاستی گاڵتەجاڕییە، چونکە مرۆڤی نیاندەرتال، لە چاخی بەردین ژیاوە، نەتەوەی نەبووە، هەروەها زمانیشی دیار نییە چی بووە، کەواتە ئەمە چی کوردییە؟

شوێنەواری ئەشکەوتی شانەدەر و دۆزینەوەی ئێسکەپەیکەری مرۆڤی کۆن

لەم ئەشکەوتەی کوردستان، مێژووێکی گرنگە بۆ مێژووی کوردستان، کە ئەم خاکە هەر لە کۆنەوە مر□قی لێ ژیاوە، و لانکەی مر□قایەتی بووە، ئەم دۆزینەوەیە شانازییە بۆ ئەم وڵاتە و ئەو خەڵکەی لەم وڵاتە دەژین. بوونی ئەم هەموو گەلە کۆنە بە زمانی جیاواز لەسەر خاکی کوردستان، دووبارە د□و□م□ندیی مێژووی ئەم خاکە نیشان دەدات، کورد کە ئەمڕۆ نیشتەجێی ئەم خاکەیە وەک نەتەوە، ئیحتیمالی هەیە لە نەوەی یەکێک لەم گەلە کۆنانە بێت و زمانەکەشی بگەڕێتەوە بۆ یەکێک لەم زمانە کۆنانە. ئەگەر بەم شێوەیە ئەم مێژووە کۆنە بخوێنینەوە، بۆ مێژووی کۆنی کورد زیاتر سوودی دەبێت و لە دنیای ئەکادیمیش بەڕێزەوە لێمانی قبوڵ دەکەن.

بێگومان کورد پەیوەندیی لەگەڵ گەلە کۆنەکانی میزۆپۆتامیا هەیە، ئەمەش ئاساییە چونکە کورد لەمێژە نیشتەجێی ئەم خاکەیە، ئەگەر پەیوەندیی زمانی و ف□رh□نگی هەبێت، ئەمانە دەبێ کەسێکی پسپۆری شارەزا بە زمانە کۆنەکان و بە میتۆدی زانستیی مێژووی کۆن لێی بکۆڵێتەوە و ساغی بکاتەوە، ئەمە کاری خەڵکێکی ناپسپۆر نییە، هەر کەسێک دوو کتێبی مێژووی کۆن بخوێنێتەوە و بانگەشەی ئەوە بکات ئەسڵ و ڕەچەڵەکی کورد و زمانەکەیم دۆزیەوە. بەتایبەت کۆنترین گەلی میزۆپۆتامیا کە سومەرییەکانن و بنیات□ن□ری یەکەم شارستانیەتن لە مێژووی مر□قایەتی، و داهێنەری یەکەم خەت بۆ نووسین لە مێژوودا، گرێدانی کورد بەم گەلە کۆنە و بەم میتۆدە نازانستیی□، تەنیا مێژووی خۆمان ناشیرین دەکەین و لە ناوەندە ئەکادیمییەکانیش دەبین بە گاڵتەجاڕی خەڵک و جێگەی پێکەنین و نوکتەمان لەسەر دەکەن.

سوداد ڕەسووڵ

سیاسەت و پلانی زمان بۆ هەرێمی کوردستان. نووسینی: سوداد

ڕەسووڵ

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

SudadRasull_ZmanDownload

دیوانی زەینەب خان (کچە کورد) ڕاستییە یان وەهم؟.. سوداد ڕەسووڵ

پێشەکی

لەماوەی ساڵی ڕابردوودا دیوانی شاعیرێکی نەناسراو بە ناوی (زەینەب خان، کچە کورد) کەوتە نێو کتێبخانەی کوردییەوە. 1 ئەم دیوانە لە ناوەندی ڕۆشنبیری کوردیدا وەک ڕووداوێکی گرنگی ئەدەبی پێشوازی لێ کرا، چونکە بە یەکەم جار بوو ناوی ئەم ئافرەتە، کە خوشکی دڵداری شاعیرە، وەک شاعیر بێتە نێو دنیای ئەدەبی کوردییەوە، ئەمە لە کاتێکدا لە سەردەمی خۆی بە شاعیر نەناسراوە و هیچ شیعرێکیشی لە ماوەی ژیانی خۆی بڵاو نەکردووەتەوە.

ئەوەی زیاتر لەم دیوانە جێگەی سەرنجدانە ئەوەیە ئافرەتێکی شاعیر کە لە نیوەی یەکەم و سەرەتای نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم ژیاوە(١٩٠٠ – ١٩٦٣)، کۆمەڵێک شیعری نوێی بە زمانێکی کوردیی پاراو و پەتی نووسیوە، کە لەو سەردەمە ئەو زمانە پەتییە نە لای شاعیران هەبووە نە لە هیچ کتێب و گۆڤار و ڕۆژنامەیەکیش بەم زمانە نووسیویانە، لە لایەکی دیکەوە ئەوەی زیاتر جێگەی تێڕامانە ئەو بابەتانەیە کە ئەو شاعیرە ئافرەتە لەو سەردەمە باسی کردووە، وەک مافی ئافرەت و یەکسانی کوڕ و کچ، سەربەخۆیی کوردستان، چوار پارچەی کوردستان، ئاڵای کوردستان، یەکی ئایار جەژنی کرێکاران، ئینگلیزی داگیرکەر، ..

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

SudadRaswl_ZainabDownload